

Теодор Шелленберг — фундатор нових освітніх програм в галузі архівної та бібліотечної справи Північної Америки

Анотація: У статті висвітлено внесок Теодора Р. Шелленберга у розвиток архівної та бібліотечної справи у США.

Ключові слова: Теодор Р. Шелленберг, Національний архів США, архів, бібліотека, документ.

Теодор Рузвельт Шелленберг (Theodore Roosevelt Schellenberg) (1903–1970) — провідний американський діяч XX ст. у галузі архівної теорії та практики. Як теоретик, вчений, автор двох фундаментальних праць з архівного управління, лектор та викладач Теодор Р. Шелленберг здійснив значний внесок у розвиток архівної справи у США. Його називали архівістом гострого інтелекту з «даром ясного висловлення»; лідером архівного світу, який наголосив на державній значущості архівної справи та «відкрив нову землю» в управлінні архівами; «надзвичайним працівником, з німецькою завзятістю та ретельністю, який не залишив жодного недослідженого джерела»¹.

Походив вчений з великої німецької родини Шелленберґів, яка на початку XIX ст. мешкала у м. Гальштаті — колонії менонітів² на Півдні України (сьогодні м. Молочанськ, Запорізька область). Частково документи цієї родини зберігаються у Державному архіві Одеської області³.

Дід Теодора — Авраам Шелленберг (Abraham Schellenberg) (1845–1920) у 34-х річному віці змушений був емігрувати з родиною до Америки. На рубежі 1870–1880-х років менонітам стали відомі наміри уряду Росії запровадити загальний військовий обов'язок, який порушував їх релігійні права, і вони почали шукати вихід із ситуації, у яку могли потрапити після набуття чинності Статуту про військову повинність у січні 1874 р. З 1872 р., меноніти намагались у цьому питанні досягти компромісу з урядом Росії, але безуспішно, а також займалися пошуком ймовірних місць для майбутнього переселення і підготовки до імміграції. У 1880 р. закінчувався пільговий термін, наданий менонітам згідно зі статтею 156, пункту 2

Статуту про військову повинність, що діяв протягом шести років. За цей час меноніти мали визначитися — чи залишитися їм у Росії і підлягати призову на військову службу, чи виїхати з країни⁴. Авраам Шелленберг обрав еміграцію.

Оселившись на фермі, що знаходилася поблизу м. Маундрідж (штат Канзас), Авраам Шелленберг присвятив своє життя служінню Церкві Братів Менонітів, яка під його керівництвом перетворилася на одну з найчисельніших у штаті. Як обдарований промовець і тлумач Біблії, він протягом двох десятиліть (1880–1900) вісімнадцять разів обирався пастором, обіймав посаду міністра Церкви, протягом багатьох років був головою Ради іноземних місій, а також відіграв провідну роль у створенні фонду Місії для підтримки своїх закордонних представництв⁵.

З метою висвітлення діяльності менонітської церкви та активізації церковного життя А. Шелленберг заснував церковний видавничий орган «Zionsbote», в якому публікував свої проповіді. Аврааму належала ідея створення окремого видавничого дому, яку пізніше його старший син — Авраам Л. Шелленберг (батько Теодора) втілював у життя. А. Шелленберг-старший також сприяв організації церков Братів Менонітів у різних штатах. Завдяки його впливу у 1898 р. було засновано Макферсон Коледж (м. Макферсон) та у 1908 р. — Табор Коледж (м. Хілсборо)⁶.

Батькові Теодора — Аврааму Лоуренсу Шелленберґу (Abraham Lawrence Schellenberg) (1869–1941) було десять років, коли родина емігрувала до Америки. Тут він отримав початкову освіту та згодом навчався у коледжах Макферсон (штат Канзас) і Рочестер (штат Нью-Йорк).

У 1897 р. Авраам Лоуренс пройшов обряд хрещення і вступив до Церкви Братів Менонітів на сході Бюлера. У 1907 р. став керівником і першим редактором створеного батьком церковного друкованого органу «*Zionsbote*», де працював дев'ятнадцять років. 1913 р. він заснував та став керівником і редактором Видавництва Братів Менонітів у м. Хіллсборо (штат Канзас), до якого було перенесено всю видавничу діяльність церкви.

Він також редагував і публікував періодичні видання «*Der Deutsche Westen*» у м. Макферсон і «*Hillsboro Vorwaerts*» (1913–1929) у м. Хіллсборо. Коли розпочалася Перша світова війна, Авраам Л. Шелленберг, як редактор «*Hillsboro Vorwaerts*», симпатизував Німеччині та діяв як агент зі збирання коштів для Червоного Хреста Німеччини⁷.

24 лютого 1903 р. у сім'ї Авраама Лоуренса та Сари Шредер Шелленбергів, які на той час проживали у Гарден Тауншипі (округ Харві, штат Канзас) народився син Теодор. Початкову освіту він отримав у школах міст Макферсон (1908–1912) та Хіллсборо (1912–1918), продовжив навчання у Табор Коледжі (1919–1922) та Університеті штату Канзас (1926–1930), де у 1928 р. отримав ступінь бакалавра. У 1930 р. захистив кандидатську роботу на тему: «Конгресс Екс-ля-Шапель, 30 вересня — 22 листопада 1818» (*The Congress of Aix-la Chapelle, 30 Sept. to 22 Nov., 1818 by Theodore R. Schellenberg. (Thesis (M. A.). University of Kansas, History, 1930)*) та отримав ступінь магістра з історії. У 1930–1934 рр. навчався в Університеті штату Пенсильванія, де працював над докторською дисертацією «Європейське підґрунтя Доктрини Монро, 1818–1923» (*European Background of the Monroe Doctrine, 1818–1923. Diss. University of Pennsylvania, 1934*) та у 1934 р. отримав ступінь доктора історичних наук⁸.

Свою наукову кар'єру Теодор Р. Шелленберг розпочав у 1934 р. як Виконавчий секретар Об'єднаного комітету з питань дослідних матеріалів Американської Ради наукових товариств та Суспільної науково-дослідної Ради. Його діяльність припала на роки експериментів з мікрофільмуванням і іншими технічними засобами документування та застосування їх у дослідницьких процесах. Результатом цієї роботи став звіт Об'єднаного комітету — «Методи відтворення дослідних матеріалів» (1935), у підготовці якого брав участь Теодор Р. Шелленберг. Згодом він був призначений на посаду помічника Національного директора Інспекції федеральних архівів, що, у свою чергу, відкрило шлях до кар'єри у Національному Архіві⁹.

У 1935 р. Теодор Шелленберг обійняв у Національному Архіві посаду заступника експерта. Створений у 1934 р., Національний Архів успадкував близько одного мільйона погонних метрів федеральних документів, обсяг яких щорічно зростав більше ніж на шістьдесят тисяч метрів. До 1943 р. темпи зростання досягали шестисот тисяч метрів щорічно¹⁰. Зіткнувшись з величезною кількістю сучасних документів, породжених двома світовими війнами, архівісти Національного Архіву зрозуміли, що вони не в змозі зберігати все. Теодор Шелленберг та його колеги з першого покоління працівників Національного Архіву, які безпосередньо брали участь в опрацюванні масивів документів, розробили нові підходи щодо відбирання суспільно важливих документів для довгострокового збереження та організації знищення інших, другорядних.

Одна з перших праць Т. Шелленберга «Європейська архівна практика класифікації документів» (*European archival practices in arranging records. (Washington: National Archives, Office of the Executive Officer, 1939)*, (*Washington: NARA, 1975*) була вперше опублікована у Бюлетені № 5 Національного Архіву у липні 1939 р. У цій статті вчений наголошував на необхідності для американських архівістів розробити принципи і методи, які можна було б застосовувати у реальній практиці з огляду на велику кількість документів, зазначаючи при цьому, що європейська практика мало придатна для цього нового середовища¹¹.

Починаючи з 1950 р., Теодор Шелленберг працював викладачем на архівних курсах в університетах штатів Іллінойс, Техас та Вашингтон. У 1954 р. за програмою Фулбрайта його було запрошено читати лекції в Австралії та Новій Зеландії. Наслідком цих відряджень стала серія брошур, що стала основою його першої ґрунтовної праці «Сучасні архіви: Принципи та техніки» («*Modern Archives: Principles and Techniques*»)¹², яка уперше побачила світ у 1956 р. у Мельбурні та Чикаго. Пізніше вчений Ернст Познер про неї зазначав: «Сучасні архіви» відкрили нові перспективи для його [Т. Шелленберга] ідей про мету та техніки процесу управління документами, в яких архівіст має брати безпосередню участь. Ці нові ідеї зацікавили архівістів інших країн, що спричинило переклад книги на іспанську, німецьку мови та іврит¹³.

Своєю працею Теодор Шелленберг кинув виклик Британським принципам та технікам, які до того часу використовувались в архівах США, та запропонував нові практичні методи архівного оцінювання та відбору, завдяки чому

його стали називати «батьком оціночної теорії в Сполучених Штатах»¹⁴. Завдяки своїй праці він отримав призначення на посаду помічника Державного архівіста США, яку обіймав до 1963 р., після чого викладав у різних університетах курси з архівного управління і збереження документів.

Однією з найскладніших проблем для архівіста Теодор Шелленберг вважав проблему відбирання з величезної маси документальних матеріалів саме тих, які заслуговують на постійне збереження в архівах. У передмові до «Сучасних архівів» він писав: «Принципи і методика організації архівної справи у всіх країнах тісно поєднані з організацією документів у період їх поточного використання в державних установах. Причому організація справочинства в установах Сполучених Штатів Америки суттєво відрізняється від інших країн. Організація документальних матеріалів в державних установах США здійснюється у відповідності до різних нових систем справочинства, в той час як у всіх інших країнах застосовується реєстраційна система»¹⁵.

По суті, ця праця була спробою замінити найвідомішу працю його сучасника Хілларі Дженкінсона¹⁶ (Велика Британія) — «Керівництво з управління архівами» (*Manual of Archival Administration*) (перше видання — 1922 р., перевидання — 1937 р.). Т. Шелленберг називав ідеї Х. Дженкінсона застарілими та такими, що потребують перегляду. Т. Шелленберг, різко опонуєючи Х. Дженкінсону, вважав, що основою для рішення про оцінку документа має стати його «характер», а не «доказова якість». Він поділяв документи на дві категорії: до першої відносяться державні документи, які містять відомості про утворення та діяльність установи, яка їх створила; до другої — документи, які містять відомості про осіб, організації та будь-які дії, які здійснює або до яких має відношення державна установа. У зв'язку з цим документи мають два види цінності: «доказову» та «інформаційну»¹⁷. «Доказову» цінність документи можуть набувати через докази, які вони містять. «На відміну від Дженкінсона, я не маю на увазі «святість» доказів, які містяться в архівних документах через «недоторканість» їх збереження. Я впевнено зазначаю, що цінність документів залежить перш за все від важливості питання, якого вони стосуються, тобто значущості організації та діяльності установи, яка їх створила»¹⁸.

Отже, для Т. Шелленберга «доказова» цінність відображає важливість документів для дослідни-

ків, а не для адміністраторів. Ця цінність повинна визначатись, після проведення відповідних досліджень та аналізу, архівістом Шелленберга, а не адміністратором Дженкінсона. При визначенні «доказової» цінності документів архівіст — на думку Т. Шелленберга, — повинен мати уявлення про: 1) місце кожного відділу в адміністративній ієрархії установи; 2) функції, що їх здійснює кожен відділ; 3) види діяльності, які виконує кожен відділ у процесі здійснення своїх функцій. Він має знати організацію, функції, основні напрями діяльності та методи роботи установи, а також мати уявлення про соціальні, економічні та інші умови, в яких діяла установа. Архівіст має розглядати документи установи у всій їх повноті, щоб визначити їх взаємозв'язок та значення кожної групи документів у загальній системі документації. Не можна здійснювати оцінку, розглядаючи розрізнені документи або документи окремих структурних підрозділів установи»¹⁹.

«Інформаційна» цінність державних документів міститься у відомостях про «осіб, юридичних осіб, справи та проблеми, які мають відношення до державної установи»²⁰. «При встановленні цінності таких відомостей, ми не беремо до уваги джерело походження цих документів, тобто нас не цікавить, яка установа створила їх чи результатом якої діяльності вони є». Таким чином, інформаційну значущість можна визначити, вивчаючи окремі документи, незалежно від їх зв'язків з іншими документами певної установи. Критерії для визначення інформаційної цінності не є абсолютними, а є «пов'язаними з місцем та часом»²¹.

Також, при визначенні інформаційної цінності документів повинні братися до уваги можливі запити дослідників. Т. Шелленберг розумів, що архівісти не можуть передбачити майбутні інтереси дослідників, але припускав, що, маючи в своїй більшості історичну освіту, вони будуть достатньо компетентними у визначенні історичної цінності документів. Отже, рішення, який інформаційний зміст має важливе значення, а який ні, рішення, які документи отримують запрошення до архівного «Дому пам'яті», а які ні — має прийматися архівістом, який буде опиратись на свій досвід історика, а також на консультації з «фахівцями галузі», з метою відобразити якомога більше наукових інтересів²².

Такий пошук інформаційного значення документа Т. Шелленберг вважав найважливішим. Як зазначав відомий канадський вчений Террі Кук, Шелленберг, сфокусувавшись на ньому, на-

магався набагато більше, ніж Дженкінсон, навести мости між архівістами і бібліотекарями, а також між архівістами, які працюють з державними документами і особами, відповідальними за приватні рукописи²³.

Т. Шелленберг також запропонував переглянути визначення поняття «архівів». Європейці вважали, що всі матеріали, створені і отримані адміністрацією, були «архівами». Для Т. Шелленберга «архівом» була маленька частка, відібрана архівістом для збереження, яку він назвав «документи» («records»). Документи були предметом установ, що їх створювали; архіви ж були предметом діяльності архівістів та архівних установ²⁴.

У процесі класифікації і описування документів, Т. Шелленберг висунув концепцію групування документів в якості робочого інструменту, щоб впоратися з величезними обсягами матеріалів. Т. Шелленберг справедливо зазначив, що через складність адміністрування великих обсягів документів Американська група документів «вважає кількість, а також походження» документа критерієм для свого створення запасів». Запропонована Шелленбергом концепція групування документів була прийнята і використовувалась до того моменту, поки деякі критики не зазначили, що дана концепція більше приховує походження документів, ніж підтвержує його²⁵.

Т. Шелленберг наполягав на тому, що архівісти самостійно повинні приймати найважливіші рішення і працювати із створювачами документів та іншими фахівцями з метою впливу на майбутню форму архівних документів. У всьому цьому Т. Шелленберг відобразив сучасну американську політику Нового курсу, з його акцентом на перевагах ефективності управління технократії, де архівіст стає «партнером команди, що управляється корпоративно...»²⁶.

Рето Тшан (Reto Tschan) у статті «Порівняння теорії оцінки Дженкінсона та Шелленберга» (*A Comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal*)²⁷, опублікованій на сторінках часопису «*American Archivist*» (Американський Архівіст) у 2002 р., зазначав, що, оскільки розвиток ідей Шелленберга також співпав з процесом широкої професіоналізації академічної історії в університетах, в його роботі спостерігається тісна ідентифікація архівістів з істориками, а також архівних «інформаційних цінностей» з історичними. Ідеї Шелленберга, на його думку, безперечно заслуговують на схвалення. На відміну від Дженкінсона, він передбачає майбутнє, а не захищає минуле, і приєднує техніки

управління до історичної науки в архівах. Незважаючи на роботу з документами державного уряду і величезну національну бюрократію, він також вважав за необхідне для архівістів бути пов'язаними із загальними культурними та інформаційними питаннями²⁸.

У своїй праці Т. Шелленберг також детально розглядав взаємовідносини архівів та бібліотек, оскільки саме бібліотеки часто є місцем зберігання архівних документів. Фактично, багато архівів було започатковано саме з рукописних відділів бібліотек. При цьому, вважав Т. Шелленберг, необхідно враховувати відмінності між архівними та бібліотечними матеріалами та застосовувати до них різні методичні і адміністративні вимоги. На його думку, бібліотекам слід взагалі припинити практику збирання архівних документів офіційного походження. Свого часу, коли ще офіційно не були утворені архіви, бібліотеки зробили велику послугу дослідникам, збираючи та зберігаючи архівні документи. На даний момент у кожного з цих типів установ достатньо роботи у своїй сфері і без втручання у діяльність іншого²⁹.

Проаналізувавши технічні прийоми, що використовуються по відношенню до особливих видів документальних матеріалів, які можуть на рівних правах знаходитися на зберіганні як в бібліотеках, так і в архівах, Т. Шелленберг дійшов висновку, що сутність відмінностей у методах роботи архівістів і бібліотекарів полягає в характері оброблюваних ними документів.

Бібліотекар має справу, здебільшого, із самостійними та неподільними одиницями зберігання, кожна з яких має самостійне значення; архівіст же має справу із зібраними в єдине ціле більшими або меншими одиницями (фонди і справи), значущість яких визначається значною мірою їх взаємозв'язком. Хоч представників обох професій іноді використовують однакову термінологію по відношенню до своїх методів, проте ці методи — на думку Т. Шелленберга, — є різними. І навіть власне термінологія починає розмежовуватись. Для матеріалів, отриманих бібліотекарем, прийнятий термін «*acquisitions*» («придбання»), котрий означає, що вони куплені, подаровані або отримані внаслідок обміну, у той час як матеріали, отримані архівістом, носять назву «*accessions*» («надходження»), тобто, отримані у порядку передавання або здавання на зберігання; бібліотекар вибирає свої документи, у той час як архівіст оцінює їх значення; бібліотекар класифікує свої матеріали відповідно до встановленої класифікаційної схеми, у той час, як архівіст розробляє свою систему

стосовно органічної структури і функцій установи; бібліотекар каталогізує свої матеріали, а архівіст описує їх у путівниках, описах та переліках³⁰.

Підкреслюючи основні відмінності між архівістами та бібліотекарями, Т. Шелленберг визначив ті сфери, в яких вони можуть плідно співпрацювати. Це і взаємна поінформованість стосовно складу і змісту матеріалів, які зберігаються і в бібліотеках, і в архівах; розроблення методик та обмін ними; співробітництво в галузі спеціальної освіти тощо.

Сучасники Т. Шелленберга небезпідставно вважали «Сучасні архіви» новаторською роботою, створеною з метою висвітлити основні аспекти сучасного адміністрування архівів, базуючись на порівняльному аналізі досвіду різних країн. Ця праця не була вичерпною чи підсумковою, або такою, коли методи, запропоновані автором, є прийнятними для всіх, але вона продовжує залишатися важливим підґрунтям для підготовки американських архівістів. У 1957 р. Теодор Шелленберг отримав нагороду Адміністрації Центральних Служб з таким формулюванням — «за розробку архівних методів та технік, найбільш прийнятних для архівістів Америки, та викладення їх у першій навчальній книзі, виданій у Сполучених Штатах»³¹. У 1959 році він також отримав премію ім. Уолдо Леланда, засновану Товариством американських архівістів (SAA).

Теодор Р. Шелленберг помер 14 січня 1970 р. у віці 67 років, у м. Арлінгтоні (штат Вірджинія), похований на кладовищі в Джорджтауні, Брід Ран.

Доктор Теодор Шелленберг, на думку американських дослідників, збудував міцне, детально сплановане риштування, яке часто залишається вже після того, як будинок вже збудовано. Як учений та педагог, він мав значний вплив на молоде покоління архівістів у Вашингтоні та далеко за його межами — в Австралії та Новій Зеландії, де американські міркування та методи в архівній справі згодом набули широкого застосування. У цій якості та завдяки широкому впливу його праць, перекладених іспанською, португальською, німецькою мовами та івритом, а також його посаді голови Міжамериканської Архівної Ради, він виступав як свого роду архівний посланець у міжнародних стосунках.

Оскільки тема архівного оцінювання документів і досі залишається спірною, періодично з'являються праці вчених, архівістів, у яких теорія оцінювання, висунута Т. Шелленбергом, піддається перегляду та критиці. Серед них — Лучіана Дуранті (Італія), Террі Іствуд, Террі Кук (Канада), Леонард Раппорт, Франк Болс, Чарльз М. Доллар (США), Анжеліка Менне-Харітц, Ханс Бумс (Німеччина), Елізабет Шеперд (Великобританія) та ін. І все ж опубліковані праці Т. Шелленберга залишаються класикою в історії архівного управління і мають фундаментальне значення для розуміння архівної професії, а тому ще довго будуть використовуватись завдяки основному знанню, яке вони несуть.

Оскільки тема архівного оцінювання документів і досі залишається спірною, періодично з'являються праці вчених, архівістів, у яких теорія оцінювання, висунута Т. Шелленбергом, піддається перегляду та критиці. Серед них — Лучіана Дуранті (Італія), Террі Іствуд, Террі Кук (Канада), Леонард Раппорт, Франк Болс, Чарльз М. Доллар (США), Анжеліка Менне-Харітц, Ханс Бумс (Німеччина), Елізабет Шеперд (Великобританія) та ін. І все ж опубліковані праці Т. Шелленберга залишаються класикою в історії архівного управління і мають фундаментальне значення для розуміння архівної професії, а тому ще довго будуть використовуватись завдяки основному знанню, яке вони несуть.

¹ Smith Jane F. Theodore R. Shellenberg: Americanizer and Popularizer // *American Archivist*. — Fall 1981. — Vol. 44, № 4, — P. 319.

² Меноніти (в основному німці та голандці) сповідували одне з вірувань голландських протестантів-анабаптистів, котрих доля закинула в Україну, Російську імперію, а відтак — на північноамериканський та південноамериканський континенти. Віросповідання, засноване Менно Сімонсом (1496–1561) (Menno Simons), пропагує мирне співжиття у світському суспільстві, відсутність насильства, ненасильницькі методи протесту та вирішення спірних питань і пацифізм.

³ Держархів Одеської області. — Ф. 89. — Оп. 1. — Спр. 817; Спр. 1686.

⁴ Атаманенко С. В. Іміграція в Канаду і США менонітів Півдня України в 70-ті XIX ст.: Автореф. дис. ... к.і.н.: 07.00.02 / Дніпропетровський нац. ун-т. — Дніпропетровськ, 2002. — 19 с.

⁵ Global Anabaptist Mennonite Encyclopedia Online — <http://www.gameo.org/encyclopedia/contents/S33551.html>

⁶ Там само.

⁷ Global Anabaptist Mennonite Encyclopedia Online — <http://www.gameo.org/encyclopedia/contents/S33552.html>

⁸ Archivopedia.com — [http://archivopedia.com/wiki/index.php?title=Schellenberg, T. R. \(Theodore_R.\),_1903-1970](http://archivopedia.com/wiki/index.php?title=Schellenberg,_T._R._(Theodore_R.),_1903-1970)

⁹ Cappon Lester J. In Memoriam: Theodore R. Shellenberg (1903–1970), Prodigious Worker and Archival Envoy // *American Archivist*. — April 1970. — Vol. 33, № 2. — P. 190.

¹⁰ Cook Terry What is Past is Prologue: A History of Archival Ideas Since 1898, and the Future Paradigm Shift // *Archivaria*. — 1997. — № 43. — P. 26.

¹¹ Cook Terry What is Past is Prologue: A History of Archival Ideas Since 1898, and the Future Paradigm Shift // *Archivaria*. — 1997. — № 43. — P. 26.

¹² Shellenberg T. R. *Modern Archives: Principles and Techniques* — Melbourne, F. W. Cheshire, 1956; — Chicago, University of Chicago Press, 1956. — 248 p.; — Chicago, Society of American Archivists, Kansas State Historical Society, 2003.

-
- ¹³ Posner Ernst In Memoriam: Theodore R. Shellenberg (1903–1970), He broke new ground // *American Archivist*. — April 1970. — Vol. 33, № 2. — P. 195.
- ¹⁴ Cook Terry What is Past is Prologue: A History of Archival Ideas Since 1898, and the Future Paradigm Shift // *Archivaria*. — 1997. — № 43. — P. 27.
- ¹⁵ Shellenberg T. R. *Modern Archives: Principles and Techniques*. — Chicago, Society of American Archivists, Kansas State Historical Society, 2003. — P. 17.
- ¹⁶ Дженкінсон Хілларі (Jenkinson Hilary, 1882–1961) — видатний англійський архівіст-теоретик та археограф.
- ¹⁷ Там само. — P. 139.
- ¹⁸ Там само. — P. 139.
- ¹⁹ Там само. — P. 139.
- ²⁰ Там само. — P. 148.
- ²¹ Там само. — P. 148.
- ²² Cook Terry What is Past is Prologue: A History of Archival Ideas Since 1898, and the Future Paradigm Shift // *Archivaria*. — 1997. — № 43. — P. 28.
- ²³ Там само. — P. 29.
- ²⁴ Shellenberg T. R. *Modern Archives: Principles and Techniques*. — Chicago, Society of American Archivists, Kansas State Historical Society, 2003. — P. 11.
- ²⁵ Cook Terry What is Past is Prologue: A History of Archival Ideas Since 1898, and the Future Paradigm Shift // *Archivaria*. — 1997. — № 43. — P. 29.
- ²⁶ Craig Barbara What are the Clients? Who are the Products? The Future of Archival Public Services in Perspective // *Archivaria*. — Winter 1990–91. — № 31. — P. 129.
- ²⁷ Тшан Рето (Tschan Reto) — американський вчений, який у 2002 р. отримав премію ім. Теодора Кельвіна Піза (Theodore Calvin Pease Award), засновану Товариством американських архівістів за публікацію «Порівняння теорії оцінки Дженкінсона та Шелленберга» (A Comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal // *American Archivist*. — Fall/Winter 2002. — Vol. 65, № 2).
- ²⁸ Tschan Reto A Comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal // *American Archivist*. — Fall/Winter 2002. — Vol. 65, № 2. — P. 180.
- ²⁹ Shellenberg T. R. *Modern Archives: Principles and Techniques*. — Chicago, Society of American Archivists, Kansas State Historical Society, 2003. — P. 18.
- ³⁰ Там само. — P. 22–23.
- ³¹ Smith Jane F. Theodore R. Shellenberg: Americanizer and Popularizer // *American Archivist*. — Fall 1981. — Vol. 44, № 4. — P. 320.

Thank you for evaluating AnyBizSoft PDF Splitter.

A watermark is added at the end of each output PDF file.

To remove the watermark, you need to purchase the software from

<http://www.anypdftools.com/buy/buy-pdf-splitter.html>